

ประสบการณ์การจัดกระบวนการแม่บทชุมชน
สู่การสร้างการยอมรับและรับรองสถานภาพ

กรณีศึกษา

เครือข่ายองค์กรชุมชนตำบลท่าตะคร้อ อำเภอหนองหญ้าปล้อง จังหวัดเพชรบุรี

โดย ผู้ใหญ่สมภร ทัพภาค

คุณสุธิดา แสงเพชร

เรียบเรียงโดย

นางสาวปริญญาภรณ์ พรหมดวง

ส่วนประเมินผลและพัฒนาองค์ความรู้

สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน(องค์การมหาชน)

เผยแพร่โดย

สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน(องค์การมหาชน) สำนักงานปฏิบัติการภาคตะวันตก

เลขที่ 65/255 ถ.คทธาร ต.หน้าเมือง อ.เมือง จ.ราชบุรี 70000

โทร. 032-322653 โทรสาร 032-322673

ประสบการณ์การจัดกระบวนการแม่บทชุมชน สู่การสร้างการยอมรับและรับรองสถานภาพองค์กรชุมชน เครือข่ายองค์กรชุมชนตำบลท่าตะคร้อ

บริบทชุมชน

หากกล่าวถึงที่มาของชื่อบ้านท่าตะคร้อ ชาวชุมชนดั้งเดิมในชุมชนท่าตะคร้อซึ่งเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทดำ(ลาวโซ่ง) ที่ได้อพยพมาจากเขตอำเภอเขาย้อย ได้บอกเล่าถึงความเป็นมาในการตั้งชื่อชุมชนของกลุ่มตนว่า การตั้งชื่อชุมชนเกิดจากสภาพแวดล้อมที่มีสถานที่ตั้ง การจัดตั้งบ้านเรือนอยู่ริมลำห้วยแม่ประจันต์ ตลอดเส้นทางที่ทำน้ำแม่ประจันต์ จะมีต้นไม้ชนิดหนึ่งที่ชาวบ้านเรียก ต้นตะคร้อ เมื่อผลสุกสามารถรับประทานได้ มีรสชาติเปรี้ยว ขึ้นอยู่มากมายในบริเวณนั้น ด้วยสภาพแวดล้อมที่โดดเด่นของชุมชนดังกล่าวจึงได้กลายเป็นที่มาของชื่อหมู่บ้านตั้งแต่นั้นมา จวบจนปี 2529 หมู่บ้านท่าตะคร้อได้ถูกยกฐานะเป็นตำบลท่าตะคร้อ ในเขตปกครองของอำเภอหนองหญ้าปล้อง จ.เพชรบุรี มีจำนวนหมู่บ้านทั้งสิ้น 8 หมู่บ้าน ดังนี้

หมู่ 1 บ้านวังขอ

หมู่ 2 บ้านท่าตะคร้อ

หมู่ 3 บ้านหนองรี

หมู่ 4 บ้านสามเรือน

หมู่ 5 บ้านทุ่งเคล็ด

หมู่ 6 บ้านพุดอน

หมู่ 7 บ้านหนองมะไฟ

หมู่ 8 บ้านท่าตะคร้อเหนือ

สภาพพื้นที่โดยทั่วไปของชุมชน มีลักษณะเป็นที่ราบสูง มีป่าเขาส่วนหนึ่งเป็นที่ตั้งของอุทยานแห่งชาติแก่งกระจาน โดยมีอาณาเขตชุมชน ดังนี้

ทิศเหนือ ติดเขต ต.หนองหญ้าปล้อง อ.หนองหญ้าปล้อง จ.เพชรบุรี

ทิศใต้ ติดเขต ต.หนองกะปุกและบ้านทาน อ.บ้านลาด จ.เพชรบุรี

ทิศตะวันออก ติดเขต ต.ไร่โคก อ.บ้านลาดและตำบลห้วยท่าช้าง อ.เขาย้อย จ.เพชรบุรี

ทิศตะวันตก ติดเขต ต.ยางน้ำกลัดใต้ อ.หนองหญ้าปล้อง จ.เพชรบุรี

สำหรับจำนวนประชากรของตำบลท่าตะคร้อ มีจำนวนประชากรทั้งสิ้นประมาณ 3,710 คน แบ่งเป็นชาย 1,889 คน หญิง 1,821 คน ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพการเกษตร ทำไร่ เลี้ยงสัตว์ ทอผ้าและค้าขาย

แผนแม่บทชุมชน : จุดเริ่มต้นการพัฒนาชุมชนอย่างมีทิศทาง

“...แผนแม่บทชุมชน คือ เครื่องตอกย้ำให้สังคมภายนอกได้รู้ว่าชุมชนคิดเอง ทำเองและเป็น การ ทำจริง เป็นการปฏิบัติงานตามแผนของชุมชนที่ชุมชนคิดขึ้นมาเอง มิใช่การคิดโดยภาครัฐหรือ หน่วยงานภายนอกมาคิดให้ แผนชุมชนเปรียบเสมือนเครื่องมือสำคัญในการขับเคลื่อนทิศทางการพัฒนา โดยชุมชนเอง...”

คำกล่าวของผู้ใหญ่สมภร ทัพภาค แกนนำคนสำคัญของบ้านหนองรี ตำบลท่าตะคร้อ อำเภอหนอง ใหญ่ปล้อง จังหวัดเพชรบุรี ซึ่งความเป็นมาของการทำแผนแม่บทชุมชนตำบลท่าตะคร้อได้ผ่านคำบอก เล่าของผู้ใหญ่สมภร ว่า การทำแผนแม่บทชุมชนเริ่มต้นเมื่อปี 2542 ซึ่งเกิดจากการพูดคุยในที่ประชุม ประจำเดือนของหมู่บ้าน มีการพูดถึงปัญหาหนี้สิน เงินรายได้น้อยกว่ารายจ่าย ซึ่งในที่ประชุมได้มีการ คิดร่วมกันว่าควรมีการสำรวจรายได้ชุมชน ในขณะที่กำลังมีการพูดคุยปรึกษาเรื่องปัญหาดังกล่าว ได้มี เจ้าหน้าที่ซึ่งเป็นตัวแทนกองทุนเพื่อสังคม (Social Investment Fund : SIF) มาร่วมประชุมด้วยและได้ สนับสนุนชาวบ้านในการจัดทำแผนชุมชนขึ้นมา มีการดำเนินการจัดทำแบบสำรวจชุมชนครัวเรือน จำนวน 80 ครัวเรือนในหมู่บ้านหนองรี ต่อมามีการขยายการสำรวจไปทั้งตำบล ซึ่งปัญหาที่สำรวจพบ เป็นอันดับแรก คือ ค่าใช้จ่ายมากกว่ารายได้ ค่าใช้จ่ายที่พบมากที่สุดคือ ค่าใช้จ่ายประจำวันทั้งจ่ายสินค้า จำเป็น-สินค้าฟุ่มเฟือย ปัญหาที่พบลำดับต่อมา คือ การขาดแหล่งน้ำการเกษตร แล้งซ้ำซาก ชาวบ้านตก อยู่ในภาวะเป็นหนี้ เช่น หนี้จากภาคการเกษตร และปัญหาประการสุดท้ายคือ ปัญหาการขาดอาชีพ เสริมที่มาช่วยเพิ่มรายได้

จากปัญหาที่พบดังกล่าวได้มีการสรุปสาเหตุของปัญหาร่วมกันว่ามาจากทางใดบ้าง ปรากฏว่าสาเหตุ สำคัญที่พบ คือ มีเงินไหลออกจากชุมชนทุกอาทิตย์ มีพ่อค้าแม่ค้าจากภายนอกชุมชนนำสินค้าเข้ามา ค่าขายภายในชุมชน จากสาเหตุปัญหาดังกล่าวชาวชุมชนได้มีการคิดแก้ไขปัญหาร่วมกัน คือ การสกัด กั้นเงินไหลออกจากชุมชน โดยดำเนินการจัดตั้งร้านค้าชุมชนขึ้นมา มีการตั้งกฎกติการ้านค้าชุมชน ร่วมกันและการแบ่งบทบาทหน้าที่ตามมติการประชุมภายในชุมชนที่ใช้หลักการเลือกคนภายในชุมชนเข้า มาทำงานโดยอาศัยประสบการณ์การอยู่ร่วมกันในชุมชนที่มีระยะเวลายาวนานจนเกิดความไว้วางใจกัน ซึ่งสมาชิกร้านค้าชุมชนแรกตั้งมีจำนวน 11 คน เป็นสมาชิกที่มาจากสมาชิกภายในหมู่บ้าน สมาชิก สามารถลงหุ้นได้หุ้นละ 100 บาท แต่ซื้อหุ้นได้ไม่เกิน 100 หุ้น มีการดำเนินการขอสนับสนุนงบจาก อบต.ท่าตะคร้อ ได้งบ 120,000 บาท สร้างอาคารร้านค้า มีการตั้งคณะกรรมการโดยการเลือกตั้ง ผู้จัดการร้านค้า มีการแบ่งรายได้ให้ 40 เปอร์เซ็นต์ 6 เดือนปันหุ้น 1 ครั้ง ให้สมาชิกร้อยละ 30 ของกำไร มียอดหมุนเวียนเดือนละแสน และสร้างแรงจูงใจให้แก่สมาชิกโดยการปันผลให้แก่สมาชิกที่ซื้อสินค้าจากร้านค้าชุมชนจำนวนมากจะสามารถได้ปันผลคืนกำไรให้แก่สมาชิกมากเช่นเดียวกัน สำหรับสินค้าที่นำมา ขายในร้านค้าชุมชนจะเน้นสินค้าอุปโภค บริโภคที่จำเป็นในชีวิตประจำวัน เช่น ข้าวสาร น้ำปลา ยาสิฟิ น ผงซักฟอก อาหารแห้ง แก๊สและน้ำมัน เป็นต้น ปัจจุบันร้านค้าชุมชนบ้านหนองรีมีสมาชิกจำนวน 93 คน มีเงินทุนหมุนเวียนประมาณ 80,000 กว่าบาท

จากการดำเนินกิจกรรมการสำรวจปัญหาของ ชุมชนและการร่วมกันจัดตั้งร้านค้าชุมชนขึ้นมาในหมู่บ้าน ได้ส่งผลดี คือ ทำให้เกิดการทํางานร่วมกันภายในชุมชนมากขึ้น ชาวชุมชนมีเวลาในการเสวนาพูดคุยกันมากขึ้น ซึ่งจากการพูดคุยได้นำมาสู่การทำกิจกรรมการพัฒนาที่หลากหลายและมีความต่อเนื่อง การดำเนินกิจกรรมการจัดทำแผนแม่บทชุมชนและกิจกรรมการพัฒนาร่วมกัน ได้สร้างกระบวนการคิด การสะท้อนถึงสิ่งดี ๆ การค้นหาต้นทุนที่มีภายในชุมชนร่วมกันหรือที่เรียกว่า **“ทุนทางสังคม”** ซึ่งกระบวนการค้นหาดังกล่าวได้ทำให้ชาวชุมชนพบว่าแท้จริงแล้วชุมชนของตนมีทุนทางสังคมอยู่มากมาย ดังนี้

- ชาวชุมชนอยู่กันอย่างพี่น้อง “เสมือนญาติ” มีความเอื้ออาทรในชุมชนและมีความเป็นอยู่ร่วมกันอย่างสงบ
- ชุมชนมีทรัพยากรธรรมชาติที่ยังคงอุดมสมบูรณ์ โดยเฉพาะทรัพยากรป่าไม้
- ชุมชนมีวัฒนธรรมที่ดีงาม ทรงคุณค่าควรแก่การอนุรักษ์และถ่ายทอดสืบสานไปสู่คนรุ่นหลัง อีกทั้งการมีวัฒนธรรมที่เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ได้นำมาซึ่งการรวมตัวกันภายในชุมชนโดยมีวัฒนธรรมเป็นรากฐานของการรวมตัวกัน การทำกิจกรรมและการพบปะกัน เช่น งานบุญประเพณีสงกรานต์ที่มีขบวนแห่โดยใช้ศิลปะดนตรีกลองยาวที่ชาวชุมชนมีความสามารถโดดเด่นในเรื่องดนตรีกลองยาว
- คนภายในชุมชนมีอาชีพหนึ่งที่ทำกันมาเนิ่นนาน เป็นลักษณะการทำธุรกิจค้าขายเล็กๆ ภายในครอบครัว คือ การเพาะเห็ดหูหนูขายส่งตลาดที่อำเภอโพธาราม วันละไม่ต่ำกว่า 10 ตัน ซึ่งเป็นอาชีพที่น่าสนใจที่ควรแก่การพัฒนาเป็นอาชีพเสริมให้แก่คนในชุมชนได้
- คนภายในชุมชนมีอาชีพเป็นเกษตรกรที่มีการเลี้ยงวัวเกือบทุกครัวเรือน ทำอย่างไรจะสามารถต่อยอดจากกลุ่มเลี้ยงวัวนี้ไปสู่การขายเป็นกลุ่มการทำปุ๋ยหมักได้

แผนแม่บทชุมชนในมิติมุมมองและประสบการณ์ของภาคีความร่วมมือ

กระบวนการทำแผนแม่บทชุมชนในพื้นที่ตำบลท่าตะคร้อจากที่นำเสนอในเบื้องต้น หากเราได้พิจารณาแล้วจะเห็นได้ว่าเป็นกระบวนการพัฒนาหนึ่ง ที่เกิดจากหลายฝ่ายเข้ามาทำงานร่วมกันเป็นกระบวนการดำเนินงานพัฒนาของชุมชนที่ชาวชุมชนมีจิตสำนึกร่วม (Conscious) ร่วมกัน ซึ่งกระบวนการพัฒนาการจัดทำแผนแม่บทชุมชนดังกล่าวได้กลายเป็นเวทีการเกิดภาคีความร่วมมือจากหลายฝ่าย ไม่ว่าจะเป็นชาวชุมชนท่าตะคร้อที่ถือว่าเป็นนักพัฒนาภายในชุมชนหรือนักพัฒนาจากภายนอกชุมชน เช่น เจ้าหน้าที่รัฐ เจ้าหน้าที่องค์กรพัฒนาเอกชน ประชาสังคม ฯลฯ ที่เข้ามามีส่วนร่วมในการเป็นแรงผลักดัน เป็นที่ปรึกษา เป็นพี่เลี้ยง เป็นเพื่อนร่วมคิด ทั้งนี้เพื่อให้เกิดกระบวนการจัดทำแผนแม่บทชุมชนในพื้นที่แห่งนี้

การฟังเสียงจากชาวชุมชนนับว่าเป็นเรื่องสำคัญ เช่นเดียวกัน...กับการฟังเสียงจากนักพัฒนา ก็ถือว่ามีความสำคัญเหมือนกัน เพราะการทำงานพัฒนาในพื้นที่ใดพื้นที่หนึ่ง ผู้เขียนเชื่อแน่ว่าคงจะขาดคนจากส่วนใดส่วนหนึ่งมิได้ การฟังจากหลายเสียงจะทำให้เกิดมิติมุมมองการพัฒนาที่หลากหลายและมีความลุ่มลึก ซึ่งเราท่านสามารถนำมามุมมองที่เกิดจากประสบการณ์ที่หลากหลายของนักพัฒนาเหล่านั้น มาปรับประยุกต์และนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์ในกระบวนการพัฒนาได้ ดังที่ท่านอาจารย์ประเวศ วะสี ราษฎรอาวุโส ได้กล่าวถึง กระบวนการเกิดการพัฒนายจะขาดเสียส่วนใดส่วนหนึ่งมิได้ อย่างน้อยต้องมี

เช่นเดียวกันกับงานเขียนชิ้นนี้ ผู้เขียนมิได้ปรารถนาที่จะสะท้อนให้เห็นเพียงเสียงหนึ่งเสียงใด หากแต่ปรารถนาที่จะให้เห็นเสียงสะท้อนจากมิติมุมมองของนักพัฒนาส่วนอื่นบ้าง ดังนั้น สิ่งที่จะได้อ่านต่อไป จึงเป็นเรื่องราวเสียงสะท้อนเรื่องแผนแม่บทชุมชนในมิติมุมมองประสบการณ์ในสายตาของนักพัฒนาภาคประชาสังคมท่านหนึ่ง ที่ได้มีส่วนร่วมในกระบวนการจัดทำแผนแม่บทชุมชน การทำงานร่วมมือกับภาครัฐ ตลอดจนการทำงานร่วมมือกับขบวน ศตจ.ปชช.จังหวัด

“แผนแม่บทชุมชนเปรียบเสมือนเครื่องมือให้ชาวบ้านได้รู้จักตนเอง ได้เห็นสิ่งที่เคยอยู่ เคยเป็น เห็นอดีตและปัจจุบัน ดังนั้นการที่ชุมชนจะนำแผนชุมชนไปใช้ ต้องรู้จักแผนชุมชนทุกด้าน ดังนี้ 1) การรู้จักตนเอง รู้จักทุนทางสังคม รู้จักทรัพยากร 2) การรู้จักภายนอก เช่น เรื่องนโยบาย กระแสภายนอกที่ส่งมาถึงเช่น สิทธิบัตร ลิขสิทธิ์ สิทธิชุมชน ฯลฯ 3) การรู้ระบบการบริหารจัดการท้องถิ่น เช่น การสนับสนุนให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการจัดการท้องถิ่นของตน ดังนั้น แผนแม่บทชุมชนจะเป็นสิ่งที่กำหนดให้ชาวบ้านสามารถคิด วางแผนและปฏิบัติได้”

เสียงสะท้อนเบื้องต้นเป็นเสียงที่กลั่นออกมาจากประสบการณ์ของนักพัฒนาท่านหนึ่ง คุณสุธิดา แสงเพชร ผู้ประสานงานเครือข่ายการพัฒนาและประชาสังคมจังหวัดเพชรบุรี ซึ่งได้เป็นผู้ที่มีส่วนร่วมหนึ่งในการจัดทำแผนแม่บทชุมชนในพื้นที่ท่าตะคร้อ โดยได้แสดงทัศนะเรื่องแผนแม่บทชุมชนซึ่งสามารถประมวลสรุปได้ว่า การทำแผนแม่บทชุมชนทำให้เกิดการได้มาซึ่งข้อมูล เมื่อได้ข้อมูลมาจะทำให้นำไปสู่การวิเคราะห์ สังเคราะห์ศักยภาพ ซึ่งในการวิเคราะห์สังเคราะห์นี้จำเป็นต้องมีผู้รู้ ผู้ที่เข้าใจเข้ามาช่วยวิเคราะห์สังเคราะห์บนฐานข้อมูลของชุมชน และช่วยเติมเต็มให้ชุมชนได้เห็นสิ่งที่เป็โอกาส ความเสี่ยง หรืออุปสรรค ตลอดจนชี้ให้เห็นถึงแนวโน้ม สถานการณ์ในระดับต่างๆ ที่มีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับชุมชน ไม่ว่าจะเป็ในระดับชุมชน ตำบล ภูมิภาค ประเทศหรือโลก เช่น แนวโน้มการขาดแคลนทรัพยากรในอนาคต ทำอย่างไรจะทำให้ชุมชนได้เห็นความสำคัญของระบบนิเวศน์ การนำวิชาความรู้สมัยใหม่มาปรับประยุกต์กับภูมิปัญญาเดิมหรือการเลือกรับ จัดปรับ ผสมผสานเทคโนโลยีที่เหมาะสมเข้ามาใช้ให้สอดคล้องกับบริบทชุมชน หรือการนำพาชุมชนได้มีโอกาสไปแลกเปลี่ยน ศึกษาดูงานกับพื้นที่อื่นๆ กระบวนการทั้งหลายนี้สามารถถือได้ว่าเป็นกระบวนการหนึ่งที่น่าไปสู่การทำให้ชุมชนสามารถจัดการตนเองได้ **และการจัดการตนเองได้ คือการสร้างความเข้มแข็งของชุมชนท้องถิ่นอันเป็นฐานรากสำคัญของสังคม**

ดังนั้น คน¹ที่จะนำเอากระบวนการแผนชุมชนไปใช้ในการเื้ออำนวยการกระบวนการกับชุมชน จำเป็นต้องเข้าใจเรื่องแผนชุมชนอย่างครบถ้วนต้องรู้อย่างเข้าใจในกระบวนการของแผน เช่น แผนแม่บทชุมชนเป็นกระบวนการในการค้นหาและสร้างการยอมรับความดีของคนและชุมชน เป็นการทำให้ชุมชนมี

¹ หมายถึง ภาครัฐ ประชาชน ประชาสังคม พี่เลี้ยงหรือผู้หนุนเสริม

หากจะขยายความของ Human Mapping, Human Mapping เปรียบเสมือนเป็นเครื่องมือสำคัญที่สามารถนำมาใช้ในบริบทที่หลากหลาย โดยอาศัยกระบวนการเรียนรู้ของคนเป็นที่ตั้ง เป็นการเข้าถึงคุณค่าพื้นฐานของคนหรือเป็นการเข้าถึงความดีของคน ชุมชนนั้นๆ ว่ามีอะไรบ้าง โดยมองทั้งในมิติระบบคุณค่า ความสามารถ ศักยภาพ ความดีงามผสมผสานกับการมองในมิติขององค์ความรู้ที่เป็น ระบบคิด ประสบการณ์ ภูมิปัญญาที่ยังประโยชน์แก่การถ่ายทอดและนำไปสู่การปฏิบัติได้อย่างกว้างขวาง ซึ่งในมิตินี้จะให้ความสำคัญในฐานะคิดที่ว่า **“ฐานความรู้อยู่ในตัวคน”** คนทุกคนมีความรู้ที่อยู่ในตัวคนที่สะสมได้มาจากประสบการณ์ชีวิต การลองถูกลองผิด การทำงาน อันเป็นสิ่งที่เกิดจากการเรียนรู้การใช้วิถีชีวิตร่วมกันทั้งระหว่างคนกับคน หรือคนกับธรรมชาติหรือที่เราเรียกว่า การเรียนรู้ท่ามกลางการปฏิบัติ (Interactive Learning through Action) ดังนั้นความรู้ของตัวคนแต่ละคนจึงมีความแตกต่างหลากหลาย และความรู้ที่แตกต่างหลากหลายนี้มีความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง เพราะจะทำให้เกิดความมั่นใจ มั่นคง มั่นใจ ในสิ่งที่เขาค้นเคย เช่น มั่นใจในอาชีพการทำนา มั่นใจในการใช้ยาสมุนไพร ฯลฯ และถ้าหากมีการส่งเสริมให้แต่ละคนเกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกันอยู่ตลอดเวลา จะสามารถทำให้เกิดสิ่งที่มีคุณค่าอย่างมหาศาลเหมาะสมกับการนำไปใช้กับสถานการณ์ บริบทสภาพแวดล้อมชุมชนของตนได้ อีกทั้งเป็นกระบวนการหนึ่งของการเสริมแรงกระตุ้นให้เกิดการเคารพศักดิ์ศรีและคุณค่าความเป็นมนุษย์อย่างเท่าเทียมกัน เช่นเดียวกันกับการทำแผนแม่บทชุมชนของคนท่าตะคร้อ คนในชุมชนแห่งนี้ถือว่าได้มีการเริ่มเข้าสู่กระบวนการทำแผนที่คนดี ค้นหาความดีในชุมชนร่วมกัน เพราะการทำแผนแม่บทชุมชนคือ การค้นหาข้อมูลของชุมชนในทุกๆ ด้านว่าชุมชนนี้มีทุนอะไรบ้าง เช่น ทุนคน(ความดี ความเก่งของแต่ละคน) ทุนทางทรัพยากรดิน น้ำ ป่า แร่ธาตุ ทุนภูมิปัญญา ทุนวัฒนธรรม ทุนทางสังคม การประกอบอาชีพ การทอผ้า จักสานตบจาก ความรู้เรื่องป่า ความรู้เรื่องดิน หรือ วิกฤตปัญหาที่เกิดขึ้นภายในชุมชน ยกตัวอย่างเช่น กลุ่มป่าชุมชนของตำบลท่าตะคร้อเกิดมาจากมีพ่อเผียน เกิดขาว ซึ่งเป็นผู้รู้ในชุมชนด้านป่าชุมชนและสมุนไพร เป็นผู้เห็นความสำคัญของป่า จึงเป็นตัวตั้งตัวตีในการสนับสนุนการจัดตั้งป่าชุมชน จัดตั้งคณะกรรมการดูแลป่าในชุมชนขึ้นมา หรือหากถามถึงข้อมูลของคนที่มีความสามารถในการสานตบจากหญ้าคาได้อย่างแน่นหนา รวดเร็วและสวยงามของตำบลท่าตะคร้อต้องไปหายายลำพวน หรือหากจะไปหาความรู้เรื่องการทำกล้วย²จากป้ามาประกอบอาหารต้องไปหาพ่อสมภร เป็นต้น

ทัศนะมุมมองในมิติการสร้างความร่วมมือกับภาครัฐ

² กล้วยเป็นพืชป่าไม้เถาชนิดหนึ่ง มีหนาม มีหัวกลมใหญ่อยู่ใต้ดิน หัวดิบมีพิษเบื่อเมา หากสัมผัสจะคัน แต่หากนำมาผ่านแช่น้ำโดยใช้เทคนิคภูมิปัญญาชาวบ้านที่สังสมมาแก้ไข จะสามารถนำกล้วยมาปรุงเป็นอาหารได้

เมื่อชุมชนได้แผนแม่บทชุมชนออกมาแล้ว ประเด็นคำถามสำคัญต่อไปอยู่ที่ว่า ชุมชนจะสามารถนำเสนอแผนนั้นให้นำไปสู่การสร้างความร่วมมือกับหน่วยงานรัฐในท้องถิ่นได้อย่างไร ทั้งนี้เพื่อแผนนั้นจะได้ตอบสนองการพัฒนาที่เกิดจากความต้องการของชุมชนได้อย่างถูกต้อง ซึ่งต่อประเด็นคำถามดังกล่าว ได้เกิดทัศนคติที่สามารถประมวลได้ว่า เมื่อชาวบ้านทุกส่วนในชุมชนได้มาร่วมทำแผนและเกิดแผนร่วมกันแล้ว ชุมชนต้องสามารถบอกได้ว่าแผนนี้มีความสำคัญ สอดคล้องกับชุมชนหรือความต้องการของตนอย่างไร มีระยะเวลาของแผนกี่ปี แผนนี้จะเกี่ยวข้องกับหน่วยงานใดบ้างหรือควรมีสิ่งใดมารองรับรับรองหรือไม่ เช่น “แผนแม่บทนี้เป็นแผนที่กำหนดอนาคตของชุมชนว่าชุมชนแห่งนี้จะเป็นอยู่ชั่วอู่หน้าของชุมชนภายใน 5 ปี เป็นชุมชนที่สงบ งดงามตามวิถีพอเพียง” ซึ่งชุมชนต้องสามารถตอบได้ว่าแผนนี้มีเป้าหมายอย่างไร มีกิจกรรมอะไร ใครเป็นคนทำ ทำแล้วได้อะไร จะนำแผนไปใช้เมื่อไรหรือไปเกี่ยวข้องกับใครบ้าง ระยะเวลาของการเสนอแผนชุมชนเข้าสู่หน่วยงานส่วนท้องถิ่นกำหนดไว้ช่วงไหน เป็นต้น ทั้งนี้การที่ชุมชนสามารถตอบคำถามดังกล่าวได้อย่างชัดเจนจะทำให้ชุมชนเข้าใจทั้งตนเองและเข้าใจในระบบการบริหารราชการของหน่วยงานรัฐที่เกี่ยวข้องด้วย เช่น การรู้ว่าส่วนราชการมีการทำแผน 3 ปี หรือ 5 ปี หรือแผน ๑๒๕. ต้องทำให้เสร็จก่อนการเสนอขออนุมัติงบประมาณ ดังนั้นชุมชนต้องรู้ว่า จะเสนอแผนต่อ ๑๒๕. ในช่วงเดือนใด เป็นต้น

ข้อพิจารณาที่สำคัญอีกประการหนึ่งที่ชุมชนต้องตระหนัก คือ ในเรื่องการทำความเข้าใจกับข้อจำกัดของหน่วยงานรัฐ หน่วยงานรัฐไม่สามารถมีอำนาจตัดสินใจอย่างโดดๆ ได้ ดังนั้นการตัดสินใจของหน่วยงานรัฐเป็นสายการบริหารแบบผู้บังคับบัญชา บางอย่างสิ่งที่ชุมชนเสนอไปอาจต้องใช้เวลา ดังนั้น การทำงานที่แสวงหาจุดร่วมเดียวกัน การรับประโยชน์ร่วมกัน เช่น หน่วยงานรัฐที่เข้ามาทำงานในชุมชนก็ย่อมต้องการผลงานในขณะที่ชุมชนต้องการเสนอแผนพัฒนาที่เกิดจากความต้องการของชุมชนเอง แต่เป้าหมายที่สามารถร่วมกันได้ คือ การพัฒนาให้เกิดความอยู่ดีมีสุขในชุมชน จุดนี้เห็นวาทะรัฐกับภาคประชาชนต้องทำความเข้าใจระหว่างกัน การสร้างความสัมพันธ์แนบแน่นที่ให้ความสำคัญกับคนทุกคนอย่างเท่าเทียม หมายถึง ถ้าเราให้ความสำคัญกับชุมชนก็ต้องให้ความสำคัญกับภาครัฐด้วยเหมือนกัน

ทัศนคติมุมมองในมิติการสร้างความร่วมมือกับศูนย์อำนวยการปฏิบัติการต่อสู้เพื่อเอาชนะความยากจนภาคประชาชน (ศตจ.ปชช.)

“...ผู้แทนหรือคณะทำงาน ศตจ.ปชช. จังหวัด ที่เข้ามาทำงานในพื้นที่นั้นๆ ถือได้ว่าเป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อน สามารถเข้าถึงโอกาสของการใช้นโยบาย ทรัพยากรบุคคลหรืองบประมาณลงไปสู่ชุมชนโดยตรง ดังนั้นผู้ที่เข้ามาทำงานตรงนี้ต้องมีวิสัยทัศน์และความมุ่งมั่นอย่างแท้จริงที่จะช่วยพัฒนาสังคมของตน...”

จากคำกล่าวเบื้องต้นได้ถูกขยายความเพื่อความเข้าใจที่ดียิ่งขึ้น ตอบบทบาทของคณะทำงาน ศตจ.ปชช. ว่าควรมีบทบาทอย่างไร และจะสามารถสร้างความร่วมมือในการทำงานกับภาคประชาชนอย่างไร โดยสามารถสรุปได้จากการสัมภาษณ์นักพัฒนาที่มีประสบการณ์การพัฒนาร่วมกับชุมชน ซึ่งเป็นเสียงหนึ่งเสียงที่สื่อออกมาได้ว่า คณะทำงาน ศตจ.ปชช. จังหวัด ควรเป็นผู้นำหน้าที่ในเชิงนโยบาย

- การประสานความร่วมมือ
- การกำกับ ติดตาม สนับสนุนชุมชน
- การติดตามประเมินผลการดำเนินงานอย่างมีส่วนร่วม
- การจัดการความรู้ เช่น การทำงานร่วมกันต้องสามารถรู้ได้ว่าแผนงานโครงการที่เกิดขึ้นมีที่มาอย่างไร มีวิธีจะทำงานอย่างไร มีปัจจัยเงื่อนไขใด มีความสำเร็จหรือล้มเหลวหรือไม่ ฯลฯ ซึ่งทั้งหลายนี้ต้องสามารถเป็นบทเรียน สามารถนำบทเรียนไปใช้ในการทำงานครั้งต่อไปและต้องสามารถถ่ายทอดให้แก่ภาคีอื่นๆ ได้เสมอ

นั่นอาจเป็นเพียงเสียงสะท้อนหนึ่ง แต่แฝงไว้ซึ่งความหมายและหากเราท่านนำมาพิจารณาแล้ว เชื่อแน่ว่า สื่อสะท้อนเบื้องต้นจะสามารถนำมาเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาแบบมีส่วนร่วมได้

องค์กรชุมชน : ผลได้จากการจัดทำแผนแม่บทชุมชน

คำกล่าวที่ว่า “...การจัดทำแผนแม่บทชุมชนนำไปสู่การขยายกลุ่มกิจกรรมการพัฒนาชุมชนในหลายๆ เรื่อง เป็นการทำความเข้าใจ เป็นการเห็นปัญหาโดยชุมชน เมื่อชุมชนทำแล้วสามารถเกิดความภาคภูมิใจ ชุมชนเห็นว่าการทำงานแม่บทชุมชนสามารถนำไปสู่การแก้ไขปัญหาความยากจนได้ระดับหนึ่ง...” เป็นคำกล่าวของตัวแทนชุมชนแห่งตำบลท่าตะคร้อท่านหนึ่ง ที่กลั่นกรองออกมาจากประสบการณ์การเข้าร่วมเป็นส่วนหนึ่งของการจัดทำแผนแม่บทชุมชน ซึ่งการดำเนินการจัดทำแผนแม่บทชุมชนของตำบลท่าตะคร้อ ได้นำมาสู่การเกิดขึ้นขององค์กรชุมชนด้านการพัฒนาชุมชนอย่างเป็นรูปธรรม โดยมีองค์กรชุมชนที่หลากหลาย เช่น กลุ่มเพาะเห็ด กลุ่มปุ๋ยหมักชีวภาพ กลุ่มองค์กรธนาคารหมู่บ้านตามแนวพระราชดำริ กลุ่มองค์กรป่าชุมชน เป็นต้น ซึ่งภาพรวมของกลุ่มองค์กรชุมชนเหล่านี้ได้เน้นไปที่การดำเนินกิจกรรมที่แตกต่างกัน แต่มีเป้าหมายที่เป็นจุดร่วมเดียวกัน คือ การพัฒนากลุ่มตนเอง ชุมชนของตนให้มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น เป็นการเดินไปสู่เส้นทางการพึ่งตนเองและการแก้ไขปัญหาความยากจนโดยชุมชน ซึ่งภายในชุมชนตำบลท่าตะคร้อมีการรวมกลุ่มอย่างหลากหลายประมาณ 20 กลุ่มโดยแยกเป็นประเภทได้ 3 ประเภทใหญ่ๆ คือ ประเภทกลุ่มอาชีพ จำนวน 8 กลุ่ม ประเภทกลุ่มออมทรัพย์ จำนวน 4 กลุ่ม และกลุ่มอื่นๆ จำนวน 8 กลุ่ม โดยจะยกตัวอย่างกลุ่มองค์กรเพียงบางกลุ่มมาอธิบายการเกิดขึ้นของกลุ่มองค์กรเพื่อสามารถมองเห็นภาพการเกิดของกระบวนการกลุ่ม มีสาระสังเขป ดังนี้

1. กลุ่มเพาะเห็ด เป็นกลุ่มที่จัดตั้งขึ้นมาเพื่อ สร้างอาชีพเสริมให้แก่คนภายในชุมชน โดยมีจุดเริ่มต้นที่เกิดจากกระบวนการสำรวจชุมชน สำรวจทุนภายในชุมชนเพื่อนำไปสู่กระบวนการจัดทำแผนแม่บทชุมชน พบว่า ชุมชนท่าตะคร้อมีจุดเด่นเรื่อง การเพาะเห็ดหูหนูส่งขายสู่ชุมชนภายนอกวันละไม่ต่ำกว่า 10 ตัน ซึ่งเป็นการสร้างรายได้ที่ดีทางหนึ่ง โดยมีผู้รู้ในชุมชนที่มีความรู้เรื่องการเพาะเห็ด คือ นายเรียน ร้อยนาค ซึ่งเป็นความรู้ที่เกิดจากประสบการณ์จริง และเมื่อชาวชุมชนเห็นศักยภาพของนายเรียนดังนั้น จึงมาขอเรียนรู้ศึกษาและขอให้จัดตั้งเป็นกลุ่มเพาะเห็ดขึ้นมาในปี 2535 ครั้นเมื่อดำเนินกิจกรรมไปได้ระยะหนึ่งทำให้ชาวชุมชนเห็นปัญหาว่า ถึงแม้ชุมชนจะสามารถเพาะเห็ดหูหนูขายได้ แต่ชุมชนไม่สามารถผลิตเชื้อเห็ดเองได้ ชุมชนจึงต้องสั่งซื้อเชื้อเห็ดจากภายนอกชุมชน จากปัญหาดังกล่าวชุมชนได้มีการคิดแก้ไขปัญหาาร่วมกัน โดยการตั้งโรงบ่มเชื้อเห็ด ผลิตเชื้อเห็ดโดยชุมชนและมีการประสานขอการสนับสนุนจากหลายหน่วยงาน เช่น สำนักงานเกษตร พัฒนาชุมชนและได้เข้าร่วมการฝึกอบรมการผลิตเชื้อเห็ดจากมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน จากการดำเนินการจัดตั้งกลุ่มเพาะเห็ดของชุมชนดังกล่าวได้นำมาซึ่งการลดค่าใช้จ่ายการซื้อเชื้อเห็ดจากชุมชนภายนอกได้ ทำให้ชุมชนสามารถพึ่งตนเองได้อีกทางหนึ่ง
2. กลุ่มองค์กรธนาคารหมู่บ้านตามแนวพระราชดำริ หรือ กลุ่มออมทรัพย์ชุมชน เป็นกลุ่มที่จัดตั้งขึ้นมาเพื่อเน้นเรื่องการออมทรัพย์เป็นเป้าหมายหลัก โดยนำพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวที่ว่า “เงินของเราเอง ทำไมต้องไปให้คนอื่นมาบริหาร ทำไมคนในชุมชนไม่จัดการกันเอง” ซึ่งพระราชดำริดังกล่าวได้กลายเป็นข้อคิด แนวทางในการจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์ชุมชนขึ้นมา
3. กลุ่มอนุรักษ์ป่าชุมชน เป็นกลุ่มที่จัดตั้งขึ้นมาเพื่อต้องการอนุรักษ์ป่าชุมชนของกลุ่มตน บนเนื้อที่ประมาณ 1,000 ไร่ ในเขตป่าสงวนแห่งชาติเขาป้อม-ยางหัก การเกิดกลุ่มอนุรักษ์ป่าชุมชนของชาวบ้านที่นี่ เกิดจากสภาพปัญหาที่มีนายทุนเข้ามาทำสัมปทานเหมืองแร่พลูออกไรต์และทำให้เกิดการตัดโค่นทำลายป่า สร้างถนนเข้าออกจากป่า และทำให้คนที่มาจากพื้นที่อื่นใช้ถนนเข้าไปตัดไม้ในป่าได้ง่ายขึ้น เป็นสาเหตุให้ป่าเริ่มเสื่อมโทรม ป่าไม้ร่อยหรอลง ชุมชนบ้านหนองรีเริ่มลำบากเพราะขาดแคลนไม้ใช้สอย ดังนั้นจากสภาพปัญหาดังกล่าวได้ทำให้ชาวชุมชนเกิดความตระหนักถึงความสำคัญของป่า จึงเป็นที่มาของการตั้งกลุ่มอนุรักษ์ป่าชุมชนขึ้นมา ซึ่งป่าชุมชนที่นี่สามารถกล่าวได้ว่าเปรียบเสมือนเป็นซัพพลายเออร์ขนาดใหญ่ของชุมชนที่คนในชุมชนสามารถใช้ประโยชน์จากป่าชุมชนร่วมกันได้ ภายใต้ระเบียบ กติกาป่าชุมชนที่สร้างสรรค์ขึ้นมาด้วยกัน ปัจจุบันกลุ่มอนุรักษ์ป่าชุมชนได้ขยายครอบคลุมในหลายหมู่บ้านแบบการถักทอเป็นเครือข่าย คือ หมู่ 3,4,5,7 บนพื้นที่ 20,000 กว่าไร่ ซึ่งจากการดำเนินการจัดทำป่าชุมชน ทำให้เกิดผลดีแก่ชาวบ้าน กล่าวคือ ชาวบ้านสามารถเข้าไปเก็บของป่าในป่าชุมชนมาเลี้ยงชีพได้ ชุมชนร่วมกันประกาศป่าชุมชนเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ที่ยังคงความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติที่หลากหลาย เช่น น้ำพุร้อน น้ำตกแม่กระดัง เขื่อนแม่ประจันต์ เป็นต้น และได้มีการจัดที่พักแบบโฮมสเตย์ไว้บริการนักท่องเที่ยว ซึ่งเป็นการท่องเที่ยวที่เน้นเชิงอนุรักษ์โดยพอช. สนับสนุนโครงการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ตามโครงการฟื้นฟูชุมชนท้องถิ่นเป็นจำนวน

สำหรับรูปธรรมการบริหารจัดการกลุ่ม จากการพูดคุยสอบถามทำให้ได้รับทราบว่า ชุมชนบ้านหนองรีได้มีการจัดตั้งคณะกรรมการกลุ่มเป็นผู้ดูแล เพื่อบริหารจัดการและรักษาผลประโยชน์ของชุมชนร่วมกัน เช่น การสร้างกติกาการตัดไม้ของสมาชิกในชุมชนต้องได้รับอนุญาตจากคณะกรรมการก่อน จำนวน 3 คน พร้อมทั้งต้องมีการแจ้งวัตถุประสงค์ในการตัดไม้แจ้งจำนวน และต้องนำไม้ที่ตัดไปใช้ประโยชน์ในชุมชนเท่านั้น หากมีการละเมิดข้อตกลงจะได้รับการลงโทษจากชุมชน เช่น การพิจารณาเงินให้ยืมจากกลุ่มองค์กรการเงินที่มีในชุมชนให้เป็นคนลำดับสุดท้าย เป็นต้น

ประสบการณ์การดำเนินกิจกรรมการพัฒนาของชาวชุมชนท่าตะคร้อ ที่มีจุดเริ่มต้นมาจากการสำรวจข้อมูลชุมชนและได้นำมาสู่การจัดตั้งกลุ่มองค์กรภายในชุมชน เกิดการวิเคราะห์กลุ่มองค์กรที่สามารถนำมาสู่การเกิดกลุ่มองค์กรที่มาจากความต้องการร่วมกัน ประสบการณ์การทำกิจกรรมร่วมกันดังกล่าวได้ทำให้ชาวชุมชนเห็นคุณค่าของการรวมกลุ่ม เพราะการรวมกลุ่มหมายถึงการสร้างอำนาจ เปรียบเสมือนการที่คนเราส่งเสียงคนเดียวเสียงนั้นจะเบา แต่ถ้ามีคนหลายคนส่งเสียงพร้อมกัน คนหลายคนมาคิดร่วมกัน มาร่วมปฏิบัติร่วมกัน จะสามารถทำให้เกิดการรับฟัง การยอมรับจากภายนอกมากขึ้น ซึ่งมีผลต่อการสนับสนุน การตัดสินใจช่วยเหลือจากหน่วยงานต่างๆ มากขึ้นเช่นกัน ดังการสะท้อนโดยคนชุมชนท่าตะคร้อท่านหนึ่งที่ว่า

“...การทำแผนแม่บทชุมชนจะทำให้ได้เห็นปัญหาและวิธีการที่จะนำไปใช้ การแก้ปัญหาของชุมชนจำเป็นต้องใช้วิธีการรวมกลุ่ม เช่น กลุ่มที่หน่วยงานรัฐตั้งขึ้นมาอย่างกลุ่ม กขคจ. หรือกลุ่มที่ชาวบ้านตั้งขึ้นมาเอง เห็นว่าล้นเป็นกลุ่มที่เกิดจากการรวมตัวของกลุ่มชุมชนทั้งสิ้น ซึ่งสิ่งที่เป็นตัวชี้วัดว่ากลุ่มที่ตั้งมาแล้วมีชีวิตอยู่ มีการเคลื่อนไหว การดำเนินกิจกรรมหรือไม่นั้น เห็นว่าจำเป็นต้องอาศัยการสำรวจข้อมูลชุมชนชุดนี้ขึ้นมา เมื่อได้ข้อมูลมาแล้ว จะสามารถเอาข้อมูลมาใช้ประโยชน์ได้อย่างไร จุดนี้ลองย้อนกลับมาที่แผนชุมชน แผนชุมชนจะทำให้รู้ตัวตนของเรา เห็นปัญหา เห็นภาพรวมแห่งการเคลื่อนไหว เห็นต้นทุนของพวกเรา สิ่งเหล่านี้ที่จะทำให้เราจะสามารถนำไปสู่การรู้ช่องทางพัฒนาได้ เช่น การนำไปขยายผลสู่หน่วยงานภายนอกได้ โดยก่อนการนำเสนอหน่วยงานภายนอกเราต้องรู้จักการวิเคราะห์สังเคราะห์ข้อมูลองค์กรชุมชน เพื่อที่จะสามารถทำการรับรองสถานภาพองค์กรชุมชนโดยชุมชน แล้วจึงเสนอกระจายข้อมูลให้หน่วยงานต่างๆ ได้รับทราบ เช่น กศน. เกษตร พัฒนาชุมชนหรือ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จะทำให้หน่วยงานเหล่านั้นได้เห็นปัญหาและเข้ามาช่วยเหลือพวกเราได้ ซึ่งจะทำให้ชุมชนของพวกเราได้รับโอกาสการสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอกได้ จากประสบการณ์การดำเนินงานที่ผ่านมา เห็นว่าปัญหามีทุกที่แตกต่างกันไป เช่น ปัญหาสมาชิกไม่ปฏิบัติตามกฎกติกา แต่ปัญหาก็มิใช่สิ่งเลวร้ายเสียทีเดียวหากแต่ปัญหาจะเป็นการพิสูจน์พวกเรา พิสูจน์ผู้นำของพวกเรา มันจะเป็นการพิสูจน์ความเข้มแข็งของพวกเรา ชุมชนสังคม และประเทศชาติของพวกเราด้วย...”

องค์กรชุมชนกับกระบวนการสร้างการยอมรับ และรับรองสถานภาพองค์กรชุมชน : เส้นทางสู่การเสริมสร้างความเข้มแข็งของภาคประชาชน

“...การลุกขึ้นยืนแล้วบอกได้ว่า ตนเองเป็นใคร ชื่ออะไรนั่นคือการประกาศตัวตน เป็นการบอกให้ผู้อื่น คนอื่นรู้ความมีตัวตนของตนเอง แจกเช่นเดียวกับกรรับรองสถานภาพ ก็คือการประกาศตัวตนบอกให้คนอื่นรู้ว่าตนเองเป็นใคร มีความดีอะไรอยู่บ้าง และเมื่อมีการประกาศตัวตนแล้วจะทำอย่างไรให้เขาเหล่านั้นได้ยอมรับและรับรองในความมีตัวตนของเรา ไม่ว่าจะเป็นการกระทำ กิจกรรมที่ทำคืออะไร เพื่ออะไรหรือสามารถบอกได้ว่าประกอบไปด้วยอะไรบ้าง การทำให้มีระเบียบปฏิบัติร่วมกัน มีการรับผลประโยชน์หรือการจัดสรรผลกำไรอย่างเป็นธรรมร่วมกัน มีการจัดสวัสดิการให้กับสมาชิกและชุมชน สิ่งเหล่านี้ถือเป็นปัจจัยหลักในการทำให้เกิดการสร้างการยอมรับในเบื้องต้นภายในชุมชน เพราะเห็นว่าการสร้างการยอมรับต้องเกิดจากชุมชนยอมรับกันเองก่อน...”³

คำกล่าวข้างต้น หากเราท่านได้พิจารณาอย่างถี่ถ้วนแล้วจะเห็นได้ว่าเป็นคำกล่าวที่แฝงไว้ซึ่งนัยยะของความหมายของการรับรองสถานภาพว่า คืออะไร เพราะการรับรองสถานภาพเป็นการรับรองที่สามารถทำให้เกิดการคลายข้อสงสัยของคนในชุมชน กลุ่มหรือภาคีต่างๆ ที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์อยู่ร่วมกัน และการทำให้เกิดการรับรองสถานภาพนอกจากการสร้างนิยามความหมายของการรับรองโดยแกนนำชุมชนแล้ว แกนนำชุมชนท่านนี้ยังเห็นว่า การใช้วิธีการประกาศความมีตัวตนโดยการใช้เวทีสื่อสารสาธารณะที่มีภาคีร่วมหลายฝ่ายเป็นสิ่งจำเป็นที่ต้องมี เพราะสามารถทำให้เกิดพลังกระตุ้นที่ฮึกเหิม เกิดความมั่นใจให้กับคนทำงานสามารถขับเคลื่อนงานตามเป้าหมายที่ตั้งไว้ร่วมกันได้

การเกิดของกลุ่มองค์กรชุมชนในตำบลท่าตะคร้อส่วนใหญ่ 4 จะเป็นกลุ่มที่มาจากการตั้งโดยภาครัฐ ซึ่งจากประสบการณ์ที่ผ่านมาจะเห็นข้ออ่อนได้ว่า ประการแรก เมื่อจบประมาณจากรัฐหมดสมาชิกกลุ่มก็จะลักันไปและสูญสลายไปในที่สุด ที่เป็นเช่นนั้นสามารถวิเคราะห์ได้ส่วนหนึ่งว่าเนื่องจาก การเกิดกลุ่มดังกล่าวไม่ได้เกิดจากความต้องการของคนในชุมชน ประการที่สอง กลุ่มรัฐจัดตั้งเป็นกลุ่มที่อยู่ในกรอบการบริหารจัดการกลุ่มโดยภาครัฐ หากชาวบ้านนำมาทำกิจกรรมก็จะอยู่ภายใต้กรอบที่ค่อนข้างจำกัด อีกทั้งสิ่งที่ชาวบ้านผลิตออกมาเป็นสิ่งที่ไม่ได้มาตรฐาน เช่น กลุ่มแม่บ้านผลิตกล้วยแปรรูป จะไม่สามารถสู่มาตรฐาน เทคโนโลยีในการผลิตจากกลุ่มธุรกิจได้ ประการที่สาม การยอมรับรับรองระหว่างภาคีภาครัฐหน่วยงานอื่นๆ ยังอ่อน ถึงแม้ว่าจะมีการยอมรับรับรองภายในชุมชนแล้วก็ตาม ซึ่งจุดนี้เห็นว่าหน่วยงานที่มาสนับสนุนการเกิดกลุ่มควรต้องพิจารณาประการนี้เป็นประการสำคัญด้วย เช่นเดียวกัน จะอย่างไรก็ตามถึงแม้ว่ากลุ่มที่เกิดจากหน่วยงานภาครัฐมาสนับสนุนให้เกิด ก็มีได้หมายความว่าสูญสลายไปทั้งหมด เพราะยังมีบางกลุ่มที่สามารถตอบสนองความต้องการหรือเกิดประโยชน์ต่อชุมชนได้ เช่น กลุ่ม อสม. กลุ่ม อปพร. หรือกลุ่มกองทุนหมู่บ้าน เป็นต้น

³ สัมภาษณ์ นายสมภร ทัพภาค แกนนำชุมชนบ้านหนองรี ต.ท่าตะคร้อ อ.หนองหญ้าปล้อง จ.เพชรบุรี, 11 ตุลาคม 2549

⁴ สัมภาษณ์ นายรวม อุ่นเป็นนิจ, นายสนธิ สมานมิตรและนางสาววน เอี่ยมอาจ แกนนำชุมชนบ้านหนองรี ตำบลท่าตะคร้อ อำเภอหนองหญ้าปล้อง จังหวัดเพชรบุรี, 11 ตุลาคม 2549

สำหรับกลุ่มที่เกิดจากความต้องการของ ชุมชนในบ้านหนองรี เป็นกลุ่มที่ถือได้ว่าชุมชนให้การยอมรับ โดยเห็นได้จากการที่ชุมชนสามารถได้รับประโยชน์จากกลุ่มดังกล่าว ซึ่งเป็นกลุ่มประเภทวิสาหกิจชุมชน จำนวน 3 กลุ่มที่มีความเด่น ดังนี้

1. กลุ่มปุ๋ยหมัก : เป็นกลุ่มที่มีแนวคิดเริ่มมาจากหมอดินอาสาประจำหมู่บ้าน คือ คุณสนธิ สมานมิตร ได้เข้าไปร่วมอบรมหมอดินอาสาของกรมพัฒนาที่ดิน โดยในเนื้อหาการอบรมได้มีการนำเสนอความรู้เรื่องการทำปุ๋ยหมัก ปุ๋ยพืชสดและปุ๋ยชีวภาพ ซึ่งจากการไปอบรมกลับมาคุณสนธิได้นำความรู้มาบอกเล่าให้ที่ประชุมประจำหมู่บ้านรับฟังร่วมกัน และมีการชักชวนสมาชิกหมู่บ้านที่สนใจมารวมตัวกันจัดตั้งกลุ่มปุ๋ยหมัก แต่ปรากฏว่ามีสมาชิกหมู่บ้านสนใจการจัดตั้งกลุ่มปุ๋ยหมักเพียง 7 คน ดังคำบอกเล่าของคุณสนธิ ดังนี้

“...ระยะแรกไม่มีใครสนใจ จะเห็นมีคนสนใจเพียง 5-7 คนในชุมชน แต่จาก 5-7 คนนี้ก็ได้นำวางแผนร่วมกันเป็นการเอาใจวัดการทำงานร่วมกัน ดังนั้นในระยะแรกตั้งกลุ่มสมาชิกได้มีการออกหุ้นคนละ 100 บาท และกำหนดสมาชิกแรกเข้าคนละ 20 บาท สมาชิกแรกเข้าได้ผลิตปุ๋ยหมักโดยเอาวัสดุในท้องถิ่นมาใช้ให้เกิดประโยชน์ และนำผลิตภัณฑ์ปุ๋ยหมักไปใช้กับพืชสวนในไร่ ระยะแรกใส่ควบคู่ไปกับปุ๋ยเคมีต่อมาลดจำนวนปริมาณปุ๋ยเคมีลงเรื่อยๆ ซึ่งจากประสบการณ์จริงได้ทำให้เกิดข้อเปรียบเทียบระหว่างการใช้ปุ๋ยหมักและปุ๋ยเคมี ปรากฏว่าปุ๋ยหมักช่วยลดต้นทุนการใช้จ่าย ทำให้ดินดีขึ้นไม่แข็งดินจะร่วนซุยและที่สำคัญมีการเปรียบเทียบผลผลิตน้ำหนักของพืชไร่ เช่น การปลูกกล้วยไข่จากเดิมที่ใช้ปุ๋ยเคมี น้ำหนักของกล้วยไข่อยู่ที่เครือละ 6 กิโลกรัม แต่เมื่อใช้ปุ๋ยหมักน้ำหนักอยู่ที่ 8 กิโลกรัม ซึ่งเห็นข้อแตกต่างกันมาก และวันหนึ่งกลุ่มปุ๋ยหมักได้ข้อสรุปร่วมกันว่า ชุมชนเราเดินมาถูกทางแล้ว ซึ่งเมื่อเพื่อนบ้านเห็นผลผลิตที่ดีวันดีคืนเช่นนั้น จึงมาสมัครเป็นสมาชิกกลุ่มปุ๋ยหมักมากขึ้น ปัจจุบันมีสมาชิกถึง 100 คนแล้ว นี่ก็เห็นว่าเป็นเรื่องดีเรื่องหนึ่งที่เกิดขึ้นในชุมชนของเรา...”

จากการลงพื้นที่เมื่อวันที่ 11 ตุลาคม 2549 ที่ผ่านมา ผู้เขียนได้มีโอกาสพูดคุยกับแกนนำหมอดินอาสาเพิ่มเติมและสามารถวิเคราะห์ถึงสถานการณ์การเกิดขึ้นของกลุ่มปุ๋ยหมักได้พอสังเขป ดังนี้ เนื่องจากชาวชุมชนบ้านหนองรีมีอาชีพส่วนใหญ่เป็นเกษตรกร การทำนา ปลูกกล้วยหรือพืชชนิดต่างๆ จำเป็นต้องใช้ปุ๋ยเพื่อการบำรุงพืช ซึ่งในอดีตที่ผ่านมาชาวชุมชนบ้านหนองรีต้องจ่ายเงินซื้อปุ๋ยเคมีเป็นจำนวนมากและเกิดเป็นปัญหาตามมา เช่น ปัญหาหนี้สิน ดินแข็งขาดความอุดมสมบูรณ์ ปลูกพืชไม่ได้ผล โดยเมื่อชาวชุมชนเห็นปัญหาร่วมกันเช่นนั้น จึงมีการรวมใจตั้งเป็นกลุ่มปุ๋ยหมักชีวภาพขึ้นมา อันถือได้ว่าเป็นกลุ่มองค์กรหนึ่งที่เกิดจากปัญหาและความต้องการของชุมชนอย่างแท้จริง ซึ่งรูปธรรมปัจจุบันที่ผู้เขียนได้มีโอกาสลงไปสัมผัสชุมชน พบว่า ได้เห็นการทำกิจกรรมของกลุ่มปุ๋ยหมัก การขอสนับสนุนงบประมาณจากหน่วยงานรัฐได้ถึงจำนวน 4,000,000 บาท เพื่อการสร้างโรงผลิตปุ๋ยหมักที่ได้มาตรฐานและการได้รับการบริจาคที่ดินของชาวบ้านในชุมชนท่านหนึ่งที่มีใจสนับสนุนกลุ่มปุ๋ยหมักสำหรับเป็นสถานที่ก่อสร้างโรงปุ๋ยหมักด้วย

หากถามถึงว่ากลุ่มปุ๋ยหมักมีวัตถุประสงค์ที่ชุมชนนำมาใช้ในการผลิตได้ในปีหนึ่งๆ ถึง 300 กว่าตัน ตามที่สมาชิกได้บอกเล่าให้ฟัง วัตถุประสงค์เหล่านั้นได้มาจากไหน ซึ่งคำตอบที่ได้รับคือ ชาวชุมชนที่นี้จะเน้นวัตถุประสงค์ที่หาได้ง่ายในชุมชนหรือบริเวณชุมชนใกล้เคียง เช่น ขี้วัว แกลบ ขี้เสี้ยนจากการเพาะเห็ดใน

2. กลุ่มซ่อมเครื่องจักรขนาดเล็ก : การกำเนิดของกลุ่มซ่อมเครื่องจักรขนาดเล็กเกิดจากการทำแผนแม่บทชุมชนที่ชาวชุมชนได้มองเห็นปัญหาชุมชนร่วมกันและได้มองเห็นศักยภาพของคนในชุมชนว่ามีความสามารถในการซ่อมเครื่องยนต์ ดังนั้นการเกิดของกลุ่มจึงถูกผลักดันจัดตั้งขึ้นมาเพื่อสนองต่อการแก้ไขปัญหาของชุมชนในเรื่องการซ่อมแซมเครื่องจักรกลการเกษตรขนาดเล็ก เช่น รถไถนา หรือ การซ่อมรถมอเตอร์ไซด์ โทรทัศน์ พัดลม ฯลฯ ดังการนำเสนอให้เห็นภาพที่ชัดเจนจากการเล่าให้ฟังของพ่อสมภร ทัพภาค ซึ่งเป็นแกนนำสำคัญที่ผลักดันให้เกิดกลุ่มซ่อมเครื่องจักรกล ดังนี้

“...ในอดีตที่ชุมชนบ้านหนองรีไม่มีร้านซ่อมเครื่องจักรกลภายในชุมชนเลย หากเกิดปัญหาเครื่องจักรกลหรือเครื่องใช้ไฟฟ้าเสีย จำเป็นต้องนำไปซ่อมภายนอกชุมชน ซึ่งสร้างความลำบากในการเดินทาง การเสียค่าใช้จ่ายในการเดินทางหรือการจ่ายค่าซ่อมที่แพง การขาดความเชื่อใจไว้ใจกับช่างภายนอกชุมชน ปัญหาทั้งหลายได้เป็นที่มาของการตั้งกลุ่มซ่อมเครื่องจักรกลขนาดเล็ก และเมื่อพวกเขาหันมาค้นหาช่างในชุมชน ปรากฏว่ามีลูกหลานในชุมชนที่มีความเก่งเรื่องเครื่องจักรกล คือ นายบุญล้น ถึงโภาค แต่ปัญหาของนายบุญล้นพบว่าไม่มีเครื่องมือในการซ่อม ดังนั้น พวกเราจึงได้มีการปรึกษากันว่าควรมีการเสนอขอของบจากโครงการสนับสนุนวิสาหกิจชุมชนของกรมส่งเสริมสหกรณ์ ซึ่งปรากฏว่าโครงการผ่านและได้รับการสนับสนุนถึง 130,000 บาท และเมื่อได้งบประมาณมาพวกเขาได้มีการจัดสรรสร้างร้านซ่อมเครื่องจักรกลขนาดเล็กและมีการสร้างร้านซ่อมเครื่องจักรกลขนาดเล็กไว้กลางหมู่บ้านใกล้กับศาลาประชุมประจำหมู่บ้านและโรงปุ๋ยหมักของชุมชน อีกทั้งมีการส่งเสริมให้ช่างไปเรียนฝึกอบรมเพิ่มเติมด้วย...”

จากผลของการจัดตั้งกลุ่มซ่อมเครื่องจักรขนาดเล็กดังกล่าว ได้ทำให้เกิดผลดีแก่ชุมชนในหลายๆ ด้าน ไม่ว่าจะเป็นด้านการแก้ไขปัญหาการซ่อมเครื่องมือจักรกลในระดับเบื้องต้น ด้านการช่วยลดค่าใช้จ่ายภายในครัวเรือนหรือด้านการส่งเสริมความสามัคคีภายในชุมชน เพราะเมื่อมีการตั้งกลุ่มซ่อมเครื่องจักรกลภายในชุมชนขึ้นมา ณ ร้านซ่อมเครื่องจักรกลแห่งนี้ได้กลายเป็นเวทีชาวบ้าน เวทีแห่งการพบปะแลกเปลี่ยนพูดคุย สารทุกข์สุกดิบ อันเป็นเรื่องราวของตน ของครอบครัว ของกลุ่มจนถึงของชุมชน การรับรู้ความเป็นอยู่ของกันและกันได้ก่อให้เกิดการร่วมฟัง ร่วมคิด ร่วมทำหรือร่วมแก้ปัญหาเกิดความเห็นอกเห็นใจซึ่งกันและกัน เกิดเป็นสายใยความเอื้ออาทรของชุมชน ซึ่งจากเดิมที่มีอยู่แล้วยิ่งเพิ่มพูนทวีคูณขึ้นไปอีก

3. กลุ่มทำหญ้าคา(ดับจาก) : เนื่องจากสภาพพื้นที่ของชุมชนบ้านหนองรีเป็นพื้นที่ที่มีความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรป่าไม้ ซึ่งเมื่อมีป่าไม้สิ่งของที่ได้จากป่าที่ชุมชนสามารถนำมาใช้ประโยชน์ได้นอกจากไม้ หน่อไม้ เห็ดหรือพืชสมุนไพรอื่นๆ แล้วยังมี “หญ้าคา” ซึ่งขึ้นอย่างมากมายในพื้นที่ป่าชุมชน

ในอดีตกลุ่มหญ้าคาของบ้านหนองรีเป็นลักษณะแบบต่างคนต่างทำ ซึ่งเป็นช่องทางให้แม่ค้าคนกลาง จากตัวเมืองเข้ามาซื้อและกตราคา โดยปัญหาดังกล่าวได้ถูกนำเสนอต่อเวทีการประชุมประจำเดือน ดังนั้นกระบวนการของการคิดแก้ไขปัญหาก็เกิดขึ้นร่วมกันจึงเกิดที่เวทีประชุมประจำเดือนแห่งนี้ การคุยกันถึงปัญหาดังกล่าวได้เป็นที่มาของการคุยเพื่อหาแนวทางแก้ไขร่วมกัน และได้ข้อสรุปตกลงร่วมกันว่า จะต้องมีกรรวมกลุ่มการทำดับจาก พร้อมกับกำหนดราคาดับจากร่วมกันว่าควรอยู่ที่ราคาใด ซึ่งปัจจุบันได้ตกลงราคาดับจากในราคาประมาณ 8-12 บาท และต่อไปในอนาคตสมาชิกจะมีการกำหนด เกณฑ์คุณภาพของดับหญ้าคา เช่น เกณฑ์คุณภาพดีมาก ดีและพอใช้ พร้อมกับต้องกำหนดราคา มาตรฐานร่วมกัน นอกจากนี้สมาชิกยังมีการคิดต่อว่าหากในอนาคตหญ้าคาโตไม่ทันกับการเก็บเกี่ยว สมาชิกจำเป็นต้องออกไปตัดหญ้าคาในสถานที่ที่ห่างไกลจากชุมชนออกไปอีก ทำให้จำเป็นต้องมีเงินทุน สำรองสำหรับเรื่องนี้ด้วย ดังนั้นจึงเห็นร่วมกันว่าควรตั้งกลุ่มหญ้าคาขึ้นมาอย่างเป็นกิจจะลักษณะ สร้าง ระบบเงินทุนหมุนเวียน การทำโครงการขอสนับสนุนงบประมาณ ซึ่งปรากฏว่าในระยะแรกสมาชิก ฟังตนเองโดยการลงหุ้นร่วมกันในจำนวนสมาชิกเริ่มแรก 22 คน คนละ 100 บาท ต่อมาได้รับการ สนับสนุนจากกรมส่งเสริมสหกรณ์ ตามนโยบายส่งเสริมสนับสนุนวิสาหกิจชุมชนและได้รับการสนับสนุน โดยการให้ยืมจากศูนย์ถ่ายทอดเทคโนโลยีประจำตำบล (ให้ยืมโดยไม่มีดอกเบี้ย กำหนดจ่ายในระยะเวลา 5 ปี) เป็นจำนวนเงิน 60,000 บาท

จากการตั้งกลุ่มหญ้าคา(ดับจาก) ได้ทำให้สมาชิกกลุ่มและชาวชุมชนเห็นข้อดีของการตั้งกลุ่มหญ้าคา ขึ้นมา ดังเสียงที่ถูกสะท้อนออกมาจากสมาชิกท่านหนึ่งว่า

“...จากการดำเนินกิจกรรมกลุ่มหญ้าคา เห็นว่าข้อดีที่เห็นได้ชัดเจน คือ เป็นกลุ่มอาชีพที่ช่วยให้เกิด การสร้างกิจกรรมในครอบครัวร่วมกัน อีกทั้งช่วยเสริมรายได้ให้ครอบครัวถึงปีละ 3,000-5,000 บาท/ปี ส่วนข้อดีในด้านแรงงานก็เห็นว่าไม่มีปัญหา ผู้ใหญ่ เด็ก คนชราในครอบครัวสามารถทำได้ ดิ้นขึ้นมาตอน เช้าหรือมีเวลาว่างช่วงไหนสามารถนั่งทำได้เลย เด็กๆ รู้จักช่วยงานและเป็นการถ่ายทอดภูมิปัญญา ให้กับคนรุ่นใหม่ โดยพวกเราไม่ต้องหวังว่าภูมิปัญญาการทำดับจากที่บรรพบุรุษได้ส่งลงมาจะไม่สูญ สลายไปจากชุมชนบ้านหนองรีแห่งนี้...”

การเคลื่อนไหวของกิจกรรมภายในชุมชนบ้านหนองรีแห่งนี้ อาจกล่าวได้ว่ามีการเคลื่อนไหวอยู่ ตลอดเวลา อาจจะช้าบ้างเร็วบ้างล้วนเป็นไปตามจังหวะ สถานการณ์หรือแรงผลักดันที่เกิดจากหลากหลาย ปัจจัย บางกิจกรรมที่ชาวชุมชนได้ทำร่วมกัน ณ วันนี้ชาวชุมชนอาจจะยังไม่สามารถตอบหรือเข้าใจได้ ทั้งหมดว่า สิ่งที่เราที่กำลังทำหรือดำเนินการอยู่นี้ คือ กระบวนการหนึ่งของการสร้างการยอมรับและ รับรองสถานภาพองค์กรชุมชนของพวกเขาเอง และหากจะมีประเด็นสำคัญที่ว่า แล้วอย่างไรคือการทำที่ จะทำให้ชาวชุมชนได้เข้าใจกระบวนการสร้างการยอมรับและรับรองสถานภาพ การแยกแยะองค์กรหรือ กิจกรรมที่ชาวชุมชนทำให้เห็นอย่างชัดเจนหรือที่ภาษาวิชาการเรียกว่า “การวิเคราะห์” จะสามารถ นำไปสู่การได้คำตอบที่ชัดเจนและเกิดความเข้าใจร่วมกันยิ่งขึ้นได้หรือไม่ ผู้เขียนเห็นว่าเป็นสิ่งจำเป็น อย่างยิ่ง ดังนั้นจึงขอเสนอภาพสภาวะการวิเคราะห์กลุ่มองค์กรของชุมชนของพื้นที่ท่าตะคร้อ ดังนี้

กระบวนการวิเคราะห์กลุ่มองค์กร : บันไดสำคัญสู่การรับรองสถานภาพ

ตลอดช่วงระยะเวลาที่ผ่านมาชุมชนบ้านหนองรีและหมู่บ้านในตำบลท่าตะคร้อได้มีการทำกิจกรรมภายในชุมชนและร่วมกิจกรรมแบบเป็นเครือข่ายในตำบลท่าตะคร้อ การทำกิจกรรมร่วมกันอย่างสม่ำเสมอได้เป็นที่มาหนึ่งของการสำรวจกลุ่มข้อมูลองค์กรชุมชนที่ชัดเจน ทั้งนี้เพื่อการประสานประโยชน์ร่วมกัน การได้รับทราบความมีตัวตนของกลุ่มองค์กร การเคลื่อนไหวของกิจกรรม การได้รับทราบโครงสร้างการบริหารจัดการ การรู้ถึงต้นทุนหรือหน่วยงานที่เข้ามาสนับสนุน ฯลฯ ซึ่งจากการสำรวจรวบรวมข้อมูลภายในตำบลท่าตะคร้อในปัจจุบัน ทำให้พบว่าตำบลท่าตะคร้อมีกลุ่มองค์กรจำนวนถึง 92 กลุ่มและต่อมาได้มีการนำ 92 กลุ่มนั้นมาวิเคราะห์โดยจัดทำตัวชี้วัดกลุ่มองค์กรร่วมกัน เช่น การเป็นกลุ่มองค์กรที่มีการตั้งขึ้นมาอย่างมีจุดประสงค์ มีเป้าหมายเพื่อการรวมตัวกันในการพัฒนา มีการดำเนินกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง มีการก่อตั้งโดยการมีส่วนร่วมของสมาชิกที่ชัดเจน มีกติกากฎและระบบการบริหารจัดการที่เปิดเผย โปร่งใสและมีคณะกรรมการที่มาจากการเลือกตั้งของสมาชิก เป็นต้น ซึ่งจากการวิเคราะห์โดยใช้ตัวชี้วัดดังกล่าว ทำให้พบว่ามีกลุ่มองค์กรที่ผ่านการวิเคราะห์จำนวน 60 กลุ่มและทำให้สมาชิกกลุ่มองค์กรเหล่านั้นทราบถึงศักยภาพความเข้มแข็งหรืออ่อนแอของกลุ่มตน ซึ่งทำให้สมาชิกสามารถแยกแยะข้อแตกต่างของการเกิดกลุ่มองค์กรได้ว่า มีที่มาหรือมีความแตกต่างกันอย่างไร

จากการสัมภาษณ์สมาชิกกลุ่มองค์กรตำบลท่าตะคร้อในประเด็นที่ว่า เมื่อทำการวิเคราะห์กลุ่มองค์กรแล้ว ท่านได้เห็นอะไรจากการวิเคราะห์กลุ่มองค์กรนั้นบ้าง ผู้เขียนสังเกตเห็นว่าหลายคนตอบในสิ่งที่ใกล้เคียงกัน เป็นต้นว่า สามารถเห็นว่าชุมชนของตนมีคนดีที่ช่วยสร้างสรรค์ผลกตั้น ชักชวนให้คนในชุมชนมารวมกลุ่มทำกิจกรรมที่หลากหลาย สามารถเห็นศักยภาพของพื้นที่ว่า ความจริงแล้วพื้นที่ของพวกเขา มีสิ่งดีๆ อยู่มากมายและพวกเขาสามารถวิเคราะห์เปรียบเทียบได้ว่ากลุ่มองค์กรที่เกิดขึ้นในชุมชนของตนมีทั้งกลุ่มองค์กรที่เกิดขึ้นโดยการจัดตั้งโดยรัฐ และ กลุ่มองค์กรที่เกิดขึ้นจากการจัดตั้งโดยชุมชนเอง ซึ่งสามารถประมวลความแตกต่างทั้งสองกลุ่มได้ ดังนี้

กลุ่มที่เกิดจากการจัดตั้งโดยหน่วยงานรัฐ	กลุ่มที่เกิดจากการจัดตั้งโดยชุมชน
1 เป็นกลุ่มที่ตั้งขึ้นตามความต้องการของรัฐและนโยบาย	1. เป็นกลุ่มที่ตั้งขึ้นจากความต้องการของชุมชน สามารถแก้ไขปัญหาของชุมชนได้
2 สมาชิกอาจสมัครใจหรือไม่สมัครใจเข้าร่วมเป็นสมาชิก	2. สมาชิกสมัครใจเข้าร่วมกิจกรรม
3 ในระยะการจัดตั้งเริ่มแรกจะดี แต่เมื่องบประมาณหมดจะเกิดความล้มเหลว ขาดการส่งเสริมอย่างต่อเนื่อง เช่น ส่งเสริมด้านการพัฒนาฝีมือ ส่งเสริมด้านการตลาดหรือเทคโนโลยี เป็นต้น	3. การเกิดกลุ่มตั้งแต่ระยะเริ่มต้น จนถึงปัจจุบันกลุ่มยังคงอยู่ มีสมาชิกเพิ่ม มีกิจกรรมต่อเนื่อง เป็นรูปธรรมเกิดความต้องการที่อยากพัฒนาให้ดียิ่งขึ้นไป
4 ระบบการบริหารจัดการกลุ่มองค์กร ขึ้นอยู่กับหน่วยงานรัฐที่จัดตั้ง	4. มีระบบการบริหารจัดการกันเอง
5 การสร้างเครือข่ายระหว่างหน่วยงานรัฐต่างๆ	5. สมาชิกมีความกระตือรือร้น มีความหวังเห็นเป็นเจ้าของร่วมกัน รับผลประโยชน์ร่วมกัน ซึ่งการมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมร่วมกันนำไปสู่การประสานกับ

จากตารางเปรียบเทียบเบื้องต้นจะเห็นได้ว่า ชาวชุมชนตำบลท่าตะคร้อที่นี้สามารถบอกความต่างของการเกิดกลุ่มองค์กร พร้อมกับการอธิบายรายละเอียดได้อย่างชัดเจน สัญญาณแห่งความสามารถ การแสดงศักยภาพในการวิเคราะห์หรือการแยกแยะว่าสิ่งไหนใช่หรือไม่ใช่ หรือเหมาะสมกับกลุ่มตนเอง ดังกล่าว และสามารถพิจารณาได้ต่อไปหรือไม่ว่า ชุมชนแห่งนี้กำลังเริ่มสร้างความเข้มแข็งยิ่งๆ ขึ้นไปให้เกิดขึ้นในกลุ่มตนเอง จากประเด็นพิจารณาข้างต้น ทำให้เกิดการตั้งคำถามต่อไปว่า แล้วที่เรียกว่าชุมชนเข้มแข็งควรเป็นอย่างไร ซึ่งผู้เขียนสามารถประมวลคำว่า “ชุมชนเข้มแข็ง” ในความหมายของชาวบ้านได้ ดังนี้

“...การทำกิจกรรมของชุมชน ก็สามารถบอกถึงความเข้มแข็งของชุมชนได้เช่นกัน เพราะกิจกรรมที่ชาวบ้านทำ ชาวบ้านมีความรู้สึกว่าได้เดินมาถูกทางแล้ว โดยสิ่งที่เกิดจากความต้องการความใส่ใจของชาวบ้าน ไม่ใช่มาจากภาครัฐ เป็นการทำให้เห็นตัวเรา เห็นตัวตนว่าเราเคลื่อนไหวอย่างไร เพื่ออะไร...”

“...เข้มแข็ง หมายถึงสามารถพึ่งพาตนเองได้ จัดการตนเองได้ สามารถให้ประโยชน์กับชุมชนได้ สามารถสร้างด้วยตนเอง มีใช้หมายถึงการขอของงบประมาณจากภาครัฐ...”

“...เข้มแข็งหมายถึงสมาชิกทุกคนสามารถรวมใจกันได้ สิ่งที่ชุมชนเห็นว่าดีต้องสามารถเพิ่มหรือปรับแก้ไขในชุมชนได้ คนที่เป็นประธานกลุ่มมีได้หมายถึง ใหญ่กว่าเขา แต่หากหมายถึงความเสมอภาคความเท่าเทียมกัน...”

“...ชุมชนเข้มแข็งหมายถึง คนแข็งแรง ครอบครัวแข็งแรงและชุมชนแข็งแรง การรวมกลุ่มแน่นทำให้มีภาคีเข้าหา มีหน่วยงานมาสนับสนุน ตรงนี้ก็เป็นตัวบ่งบอกถึงความเข้มแข็งของชุมชนได้เหมือนกัน...”

“...การรับรองคุณภาพก็หมายถึงการรับรองความเข้มแข็ง การรับรองคุณภาพต้องเริ่มที่ตัวเราก่อน แล้วไปขยายต่อที่คนใกล้ชิด คนสนิท เมื่อเขาเห็นเราทำดี พัฒนาดี แล้วคนที่เห็นจะพัฒนาตามเราเอง...”

นิยามความหมายของคำว่า “ชุมชนเข้มแข็งอาจมีหลากหลายนิยาม” แต่สิ่งหนึ่งที่ผู้เขียนสามารถสรุปได้จากการรับฟังการให้ความหมายของแกนนำชาวบ้านจากชุมชนบ้านหนองรี ผู้เขียนสามารถสรุปได้ว่า ชุมชนเข้มแข็งคือ ชุมชนที่สามารถพึ่งตนเองได้ จัดการตนเองได้ โดยมีเป้าหมายเพื่อความอยู่ดีมีสุขของคนในชุมชนนั่นเอง

การเปลี่ยนแปลงกับบทเรียนที่ได้

จากการดำเนินกิจกรรมการพัฒนาของ ชุมชนท่าตะคร้อที่ผ่านมา ได้ทำให้เกิดการสร้างสม ประสพการณ์ การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นภายในชุมชนตลอดจนบทเรียนที่เกิดจากการดำเนินงานที่ หลากหลายโดยสามารถสรุปเป็นประเด็นได้ดังนี้

1. กิจกรรมการพัฒนาที่ทำร่วมกันก่อให้เกิดการทำงานเป็นกลุ่ม เกิดการพูดคุยพบปะกันได้ง่ายขึ้น
2. เกิดกระบวนการคิด การแก้ไขปัญหาภายในชุมชนร่วมกัน เกิดความสามัคคีภายในชุมชน การทำงานเป็นกลุ่มทำให้สมาชิกรับบทบาทหน้าที่ของตนจากการทำงานกระบวนการกลุ่ม เกิดการเรียนรู้ ร่วมกัน
3. เกิดแผนแม่บทชุมชน ที่ทำให้คนในชุมชนสามารถรู้จักจัดการตนเอง
4. เห็นความเสียสละ ความเอื้ออาทร ความเห็นอกเห็นใจระหว่างคนทำงานและคนในชุมชนมากขึ้น
5. ความเป็นอยู่ของคนในชุมชนดีขึ้น คนที่อพยพไปทำงานต่างถิ่นเริ่มกลับเข้ามาสู่ชุมชนมากขึ้น
6. เกิดการประชุม ทำให้ได้รู้เรื่องของชุมชนมากขึ้น เห็นคุณค่าของชุมชนมากขึ้น
7. การประชุมทำให้เห็นทิศทางการพัฒนาว่าจะพัฒนาชุมชนไปในทิศทางใด

การเปลี่ยนแปลงกับบทเรียนที่ได้จากการดำเนินกิจกรรมของคนภายในชุมชน ล้วนแต่เป็นการ เปลี่ยนแปลงที่เป็นไปในทิศทางที่ดีขึ้น ซึ่งชาวชุมชนต่างเห็นเป็นเรื่องเดียวกันว่า สิ่งที่เราที่กำลัง ดำเนินการทำอยู่ในขณะนี้เป็นการเดินทางที่มากถูกทิศทางแล้ว ทิศทางแห่งการพึ่งตนเองและการเพิ่ม ความสามารถในการจัดการตนเองได้ของชุมชนเพื่อการนำไปสู่เป้าหมายหลักของกลุ่มตน นั่นคือ เพื่อมุ่ง ไปสู่การแก้ไขปัญหาความยากจน สร้างงาน สร้างรายได้ ลดภาระหนี้สินของคนในชุมชนรวมทั้งการฟื้นฟู ความเชื่อมั่นในพลัง ในศักยภาพ คุณค่าและศักดิ์ศรีของความเป็นชุมชนให้ฟื้นกลับคืนมานั่นเอง